

Krzysztof Żarna

Partia Niemców Sudeckich w działalności politycznej mniejszości niemieckiej na Słowacji w latach 1935–1938

Polityka i Społeczeństwo nr 5, 156-164

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Krzysztof Żarna

**PARTIA NIEMCÓW SUDECKICH
W DZIAŁALNOŚCI POLITYCZNEJ
MNIEJSZOŚCI NIEMIECKIEJ NA SŁOWACJI
W LATACH 1935–1938**

Wybory do Zgromadzenia Narodowego w 1935 r.

Mniejszość niemiecka stanowiła w okresie dwudziestolecia międzywojennego znaczny odsetek ludności Czechosłowacji. Według spisu powszechnego przeprowadzonego w 1930 r. Niemcy byli drugą po Czechach grupą narodowościową w tym państwie (Tomaszewski 1970: 647). Na scenie politycznej w latach trzydziestych dominującą rolę odgrywał Sudeckoniemiecki Front Ojczyźniany z Konradem Henleinem na czele, który pozostawał pod wpływem III Rzeszy. W obliczu zbliżających się wyborów parlamentarnych zmieniono jego nazwę na Partię Niemców Sudeckich (SdP, Sudetendeutsche Partei). W okresie 1935–1938 SdP podjęło kroki mające na celu pozyskanie Niemców zamieszkujących tereny słowackie, rywalizując z tradycyjnymi wpływami węgierskimi.

Zwolennicy zbliżenia z SdP liczyli, że za pośrednictwem silnego i znakomicie zorganizowanego ruchu uda im się wiele osiągnąć. To zdecydowało o orientacji Partii Niemców Karpackich (KdP, Karpatendeutsche Partei) i jej przywódcy Franza Karmasina – 28 marca 1935 r. podjęto decyzję o porozumieniu wyborczym (Král 1964: 75). Według tajnego protokołu henleinowcy mieli finansować kampanię wyborczą KdP. Jednocześnie postawili warunek, na wyraźną dyrektywę Berlina, że do parlamentu nie mogą kandydować z ramienia słowackich Niemców żadni duchowni. Związane to było z polityką nazistowskich Niemiec odnośnie do Kościoła. Wielu duchownych było przeciwnych reżimowi Adolfa Hitlera i z tego powodu prześladowanych. Jak zauważa

Andrzej Szefer, część z nich była zafascynowana ideologią nazistowską i widziała w niej szansę na zjednoczenie wszystkich Niemców zamieszkujących Czechosłowację (Szefer 1967: 120–123).

Henleinowcy zyskiwali w Czechach coraz pewniejszą pozycję. Na ich sukces złożyły się m.in.: kryzys gospodarczy, bezrobocie oraz demagogia. Ich pozycji nie zakłóciło utworzenie antyhenleinowskiego Sudeckoniemieckiego Bloku Wyborczego, do którego na Słowacji przystąpiły węgierskie partie mniejszościowe, a także Partia Niemców Spiskich (ZdP, Zipserdeutsche Partei) z Andorem Nitschem (Kováč 1991: 98).

Wybory parlamentarne przyniosły sukces SdP, która uzyskała 1,25 mln głosów, stając się najsilniejszą partią w Czechosłowacji (Kozieński 1989: 30–31). Już 2 czerwca 1935 r. Henlein zebrał posłów i senatorów swojego ugrupowania, przypominając o obowiązku realizowania takiej linii politycznej, jaka została ustalona przez kierownictwo. Zalecał „konstruktywną opozycję” (Káňa, Valenta 1961: 35; Szefer 1967: 125). To zwycięstwo wyborcze świętowano również w KdP, choć wynik wyborczy tego ugrupowania nie był tak okazały, uzyskało ono 27 561 głosów. Znaczna część Niemców głosowała na komunistów i połączone niemiecko-węgierskie partie mniejszościowe. Jedyne dzięki połączeniu z SdP Karmasin uzyskał mandat posła, a Sigmund Keil krzesło w senacie (Kováč 1991: 100). KdP mogło czuć się zwycięskie właśnie jako część SdP, co miało podstawowe znaczenie dla dalszej orientacji tej partii.

Wpływ SdP na słowackich Niemców w latach 1935–1938

Po wyborach pozycja Henleina umocniła się. W czerwcu 1935 r. spotkał się z Rudolfem Hessem, od którego dostał wskazówki (Cesar, Černý 1962: 313). Niemiecki konsul w Bratysławie przekazał swojemu węgierskiemu koledze, że współpraca między obiema mniejszościami na terenie Słowacji jest możliwa jedynie w takim przypadku, gdy Węgrzy przestaliby wspierać Andora Nitscha. Węgierskie partie mniejszościowe stanęły przed dylematem. Na osiągnięcie celów potrzebowały współpracy z SdP, jednocześnie nie chciały porzucić poparcia słowackich Niemców, którzy odgrywali w ich kalkulacjach dużą rolę. Jesienią 1935 r. nasilili swą działalność niemieccy agitatorzy z Czech. Szczególnie Bratysławę i okolice, ze względu na bliskość Austrii, uważano w Niemczech za najwygodniejszą do szerzenia ideologii narodowoso-

cialistycznej (Kováč 1991: 101–102). Pod koniec października 1935 r. przybyła do Bratysławy grupa działaczy SdP, udając się następnie poprzez wschodnią Słowację na Ruś Podkarpacką. O możliwościach politycznej infiltracji Słowacji i Rusi wypowiadali się oni bardzo optymistycznie.

W listopadzie 1935 r. członkowie kierownictwa KdP oficjalnie poprosili Henleina o przejęcie przewodnictwa w partii. Wówczas pojawiła się wśród członków partii opozycja, która stała na stanowisku samodzielności. Ta opozycja nie miała jednak żadnego oparcia za granicą ani u innych niemieckich partii w Czechach. Ich program różnił się od węgierskich partii mniejszościowych i ZdP, stąd byli oni izolowani. KdP stało się częścią znacznie silniejszego SdP. Karmasin co pół roku składał raporty ze swojej działalności przedstawicielowi Henleina. W pierwszym jako główny cel postawił sobie zjednoczenie niemieckiego ruchu, a w centrum uwagi stawiał Spisz. Ze sprawozdania wynikało, że w 1935 r. KdP miało na terenie Słowacji nieco więcej niż cztery tysiące członków. Najwięcej – 1973 – w środkowej części Słowacji, w Bratysławie i okolicach – 1250, na Spiszu – 557, natomiast na Rusi Podkarpackiej było ich nie więcej niż 300 (SNA, NS – Karmasin, sygn. 120, k. 227. Sprawozdanie F. Karmasina...). Przyjęcie programu Henleina na Słowacji nie przebiegało bez problemów. KdP połączyło swój los z polityką henleinowców, przyjęło ich program, który stopniowo zmieniał się, aż stał się otwarcie antypaństwowy.

Wsparcie finansowe z Niemiec otrzymywały niemieckie związki kulturalne. Również czasopismo Karmasina „Deutsche Stimmen”, które od początku było w trudnej sytuacji finansowej, utrzymywało się jedynie dzięki dotacjom z Niemieckiego Instytutu Zagranicznego. W kwietniu 1936 r. odwiedził Bratysławę sam Henlein. W listopadzie ponownie był na terenie Słowacji, tym razem na Spiszu. Mimo deklarowanego aktywizmu emisariusze z Sudetów prowadzili wśród słowackich Niemców agitację antypaństwową. Z nacjonalizmem szły takie hasła jak antykomunizm i antysemityzm (SNA, KÚ, sygn. 137, k. 61. Notatka...).

Wpływ Henleina odcisnął piętno na ewangelickich duchownych. Jednym z czołowych aktywistów oraz członkiem ścisłego kierownictwa KdP był duchowny Samuel Frühwirth. Na terenie Słowacji henleinowcy starali się rozszerzyć swe wpływy również wśród katolickich księży. Część z nich stała się gorliwymi propagatorami KdP. Można tu podać przykład proboszcza ze Skleny Josefa Steinhubla. Przybył tam na krótko przed wyborami do Zgromadzenia Narodowego w 1935 r. Brał ak-

tywny udział w kampanii przedwyborczej, co przyniosło wymierne efekty dla KdP-SdP w postaci 600 głosów oddanych na to stronnictwo w Sklenie (SNA, KÚ, sygn. 257, k. 37. *Urząd Powiatowy...*).

Wynikiem agitacji na terenie Słowacji było to, że KdP konsekwentnie realizowało politykę Henleina, i to również wtedy, kiedy jego żądania i taktyka nie miały żadnego uzasadnienia. Przykładem jest memorandum, które przedłożył Henlein 24 kwietnia 1936 r. w Lidze Narodów. Obie partie skarżyły się na niedotrzymanie umowy mniejszościowej z 1919 r. i na dyskryminowanie niemieckiej mniejszości w Czechosłowacji na polu politycznym, gospodarczym i kulturalnym. Członkowie KdP podpisali się pod nim, choć w ich przypadku było to nieuzasadnione (Kováč 1991: 102). Memoranda nie musiały być prawdziwe, chodziło o to, by robiły zamieszanie.

Po powstaniu „Osi Berlin–Rzym” SdP dostało wyraźną dyrektywę nawiązania kontaktu z węgierskimi partiami mniejszościowymi na Słowacji. Już 27 kwietnia 1936 r. na spotkaniu kierownictwa KdP w Bratysławie omawiano tę kwestię. Warunkiem współpracy miało być zerwanie przez Węgrów wspierania Nitscha i podjęcie współpracy z mniejszością niemiecką. Latem 1936 r. podpisano tymczasową umowę o wzajemnych kontaktach (Hoensch 2001: 37).

SdP przystąpiło do ofensywy. Posłowie tej partii wykorzystali debatę w parlamencie praskim o budżecie na rok 1937, atakując również politykę zagraniczną Czechosłowacji. Występowali przeciwko wydatkom na uzbrojenie, w czym mieli ukryty cel: osłabienie możliwości jej obrony. Karmasin przeprowadził krytykę polityki państwa wobec szkolnictwa. Te wystąpienia miały stwarzać pozory niestabilności.

14 lutego 1937 r. odbyło się spotkanie KdP w Handlowej. Przemawiający z ramienia SdP poseł Pavel Nickerl akcentował konieczność zjednoczenia wszystkich Niemców w celu poprawienia trudnej sytuacji mniejszości niemieckiej. W tym samym dniu odbyło się spotkanie w Niemieckim Prawnie, podczas którego doszło do bijatyki komunistów z członkami KdP. Przemawiający poseł SdP z Czeskiego Krumlowa Adolf Jobst skrytykował dotychczasową politykę aktywizmu prowadzoną przez socjaldemokratów, którzy według niego przez 11 lat nic nie osiągnęli. Domagał się budowy niemieckich szkół, większej ilości niemieckich urzędników i stanowisk pracy dla 600 tysięcy niemieckich bezrobotnych. W kwietniu 1937 r. w Gelnicy miało miejsce spotkanie KdP, podczas którego Hermann Gärtner przeprowadził ostrą krytykę ZSRR, twierdząc, iż panuje tam straszna bieda. Jediną grupą, która ma tam dobrze – twierdził – są ludowi komisarze, a pozostali mają kartki

na żywność i stoją po chleb w kolejce od trzeciej nad ranem. Skrytykował również dotychczasową politykę ZdP (SNA, KÚ, sygn. 137, k. 24. Urząd Powiatowy...).

Niemcom chodziło przede wszystkim o uzyskanie jak najdalej idących swobód politycznych. Taktyka SdP polegała na podtrzymywaniu haseł ekonomicznych i socjalnych oraz na lansowaniu narodowomocarstwowych. Starano się wpłynąć na przekonanie miejscowej ludności niemieckiej, iż winę za biedę ponosi tylko rząd czechosłowacki, który jest popierany przez niemieckie partie aktywistów. SdP wykorzystywało do tego sytuację wynikłą ze światowego kryzysu.

Latem 1937 r. na terenie Słowacji przeciwnicy ruchu henleinowskiego podjęli jedną z ostatnich prób rywalizacji z Henleinem i Karmasinem. 11 czerwca 1937 r. założono w Bratysławie Niemiecką Krajową Partię Chrześcijańsko-Socjalną. Ugrupowanie to wyodrębniło się z niemieckiej sekcji Węgierskiej Partii Chrześcijańsko-Socjalnej w chwili jej połączenia z Węgierską Partią Narodową. W tym okresie znaczna część jej członków zdecydowała się zasilić szeregi KdP (SNA, KÚ, sygn. 259, k. 221. Dyrekcja Policji...).

Dążenia Erwina Zajička, który po objęciu funkcji ministra w lipcu 1936 r. usiłował rozszerzyć wpływy niemieckiej partii chadeckiej, agitując również na terenie Słowacji, nie przyniosły skutków. Sekretariat Niemieckiej Chrześcijańsko-Socjalnej Partii Narodowej został założony w Niemieckim Prawnie, a prowadził go Antonín Wäserle. W tamtym czasie działalność tej partii ograniczała się do rejonu Niemieckie Prawno-Kremnica, ale Zajiček nie ukrywał, że interesuje go rozszerzenie działalności na Ruś Podkarpacką. Doszło wówczas do rozłamu pomiędzy katolickimi księżmi na terenie Słowacji, ponieważ część z nich jawnie identyfikowała się z ruchem henleinowskim, natomiast część popierała ugrupowanie ministra Zajička. Do zatargów doszło też pomiędzy samymi partiami: Niemiecką Krajową Partią Chrześcijańsko-Socjalną a Niemiecką Chrześcijańsko-Socjalną Partią Narodową. Z kolei ZdP grupowało przede wszystkim ewangelików, a na dwie grupy katolickie działające w ramach tej partii starało się wpłynąć SdP, które agitowało pod hasłem zjednoczenia wszystkich Niemców w Czechosłowacji (SNA, KÚ, sygn. 259, k. 271. Urząd Powiatowy...).

W sierpniu 1937 r. Niemiecki Instytut Zagraniczny w Stuttgarcie obchodził jubileusz dwudziestolecia założenia. Przy tej okazji zorganizowano wielką uroczystość, w której uczestniczyli Hess i Joseph Goebbels. Wśród zaproszonych byli Niemcy z całego świata. Ze Słowacji uczestniczył Gärtner z Kremnicy. Na uroczystościach, które przebiega-

ły w duchu nacjonalistycznym, nie brakowało też Henleina, który dostał złoty medal za zasługi (Král 1964: 140–145).

Aby umocnić pozycję KdP, na początku października 1937 r. zorganizowano uroczystość dziesięciolecia założenia partii. 6 października na uroczystość do Bratysławy przybył Henlein ze swoim zastępcą Karlem Hermanem Frankiem. Przemawiając w budynku Reduty, zwracał uwagę na pozycję Niemców w Czechosłowacji (AAN, MSZ, sygn. 5476, k. 56. Łaciński...). Karmasin wskazał na liczne korzyści, jakie uzyskali Niemcy w Czechosłowacji poprzez połączenie się i wytworzenie jednolitego frontu. Uważał, iż „nie należy spocząć na laurach. Dalsza praca w tym kierunku jest niezbędna i konieczna, gdyż walka ze stale wzmagającymi się dążeniami wynaradawiającymi wymaga całkowitej jedności i energicznej akcji nie tylko w dziedzinie kulturalnej, lecz również na polu politycznym i gospodarczym. Osiągnięte wyniki pozwalają jednak Niemcom żywić na przyszłość jak najlepsze nadzieje” (SNA, NS-Karmasin, sygn. 119, k. 281. Relacja z obchodów...).

W Bratysławie Henlein spotkał się antydemonstracją komunistów. Podczas niej przemawiał m.in. Vladimír Clementis. Charakteryzujący przebieg wydarzeń polski konsul w Bratysławie Waclaw Łaciński zwrócił uwagę na stanowisko innych ugrupowań. Stronnictwa centrowe podkreślały umiarkowany ton przemówień Henleina. Z kolei obóz narodowy akcentował doskonałą organizację zgromadzenia oraz jego podniosły nastrój i przebieg (AAN, MSZ, sygn. 5477, k. 27. Łaciński...). Henlein nie wyjechał z Bratysławy spokojny. Zintensyfikował agitację wśród młodzieży i członków organizacji gimnastycznych. Na teren Słowacji przybywali coraz to nowsi agitatorzy nie tylko z Sudeców, ale i z Niemiec. Oprócz tego wysyłano młodych ludzi na szkolenia do Rzeszy.

Dla Henleina nadchodził gorący okres, przygotowywał się do akcji na czeskim pograniczu. Dlatego też musiał mieć zaufaną osobę, która będzie reprezentowała jego interesy na Słowacji. Henlein mianował Karmasina swoim przedstawicielem na terenie Słowacji. Uczynił to po powrocie z Bratysławy 15 października 1937 r., kiedy przekonał się, że jest on jego wiernym stronnikiem. Karmasin został zwolniony przez Henleina z pracy w klubie parlamentarnym, aby skupić się na agitacji na Słowacji (Král 1964: 130–131).

Do Bratysławy przybył ponownie minister Zajiček, którego wizyta miała charakter nieoficjalny. Prowadził liczne rozmowy. Podczas nich akcentował, że polityka aktywistów przyniosła Niemcom liczne profity, choć sam nie jest zadowolony z tempa zachodzących prze-

mian. Zaznaczył, że obecnie są prowadzone intensywne prace nad ustawą o kandydatach do służby państwowej, której podstawą miałyby być klucz narodowościowy. Mówił również o nowelizacji ustawy o inwestycjach państwowych – przy budowie mniejszych obiektów w pierwszym rządzie miałyby być brane pod uwagę firmy miejscowych przedsiębiorców. Te obietnice wydawały się bardzo atrakcyjne. Podczas rozmów atakował też ruch narodowosocjalistyczny i podkreślał konieczność walki z KdP. Zająček wyjechał wcześniej niż zakładał, choć sam twierdził, że jest zadowolony z tej wizyty. W kuluarach mówiło się natomiast, że zbyt późno podjął próbę wpłynięcia na miejscowych Niemców, wśród których pozycja Henleina była już ugruntowana (AAN, MSZ, sygn. 5477, k. 27. Łaciński...). KdP rosło w siłę i organizowało kolejne spotkania na terenach zamieszkałych przez mniejszość niemiecką, mających na celu pozyskanie jak największej ilości zwolenników.

W grudniu 1937 r. podczas wizyty w Berlinie premiera Węgier Kalmana Darányiego ustalono zasady wspólnej taktyki przeciw Czechosłowacji (SNA, KÚ, sygn. 197, k. 57. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych...). Potwierdziły się tendencje współpracy Węgierskiej Zjednoczonej Partii z Henleinem, co prowadziło Nitscha i jego ZdP do politycznej izolacji. Cały ten proces nasilił się w lutym 1938 r. Henlein potrzebował również poparcia ze strony słowackich Niemców, ale ich polityczne znaczenie na Słowacji nie było wielkie. Byli mało liczni, nie byli też zjednoczeni. O wiele bardziej istotna dla Henleina była współpraca ze Słowackim Stronnictwem Ludowym (HSLS), które starał się pozyskać do niemiecko-węgierskiej akcji antyczechosłowackiej. 8 lutego 1938 r. niemiecka delegacja z Frankiem, w której był obecny Karmasin, odwiedziła w Rużomberku przywódcę HSLS – księdza Andreja Hlinkę. Nie był przyjaźnie nastawiony do delegacji niemieckiej, a było to związane z polityką prowadzoną przez III Rzeszę w stosunku do Kościoła. Chciał jednak rozpocząć działalność mającą na celu osiągnięcie autonomii Słowacji, dlatego też przyjął posłów SdP. Obie strony dosyć ogólnikowo rozmawiały o współpracy i nie zdołały ustalić jeszcze konkretnych politycznych kroków (Orlof 1977: 16). Mniejszość niemiecka odegrała decydującą rolę w procesie rozpadu Czechosłowacji. Pierwszym etapem był majowy i wrześniowy kryzys w Czechosłowacji, których kulminacją była konferencja w Monachium 29–30 września 1938 r. Wydarzenie to zamknęło historię I Republiki. W wymienionym okresie Niemcy słowaccy nie odegrali tak znaczącej roli jak Niemcy sudeccy.

Uwagi końcowe

Lata 1935–1938 były bardzo istotne dla mniejszości niemieckiej w Czechosłowacji. W 1935 r. odbyły się wybory parlamentarne, w wyniku których SdP stało się dominującą partią polityczną I Republiki. Niemcy sudeccy byli zwolennikami współpracy z III Rzeszą i jej narzędziem w rozprawie z rządem praskim. Niemcy na Słowacji zasadniczo różnili się od tych zamieszkałych w Sudetach, i to nie tylko liczebnością, intensywnością osiedlenia, ale i charakterem działalności politycznej. Trzy niemieckie wyspy językowe na Słowacji, wzajemnie od siebie izolowane, dość szybko ulegały procesowi madziaryzacji. O ile przywódcy Niemców sudeckich Henleinowi udało się pozyskać dla swych idei KdP i Karmasina, to starając się rozszerzyć swoje wpływy na tereny słowackie, SdP musiało rywalizować z wpływami ZdP i węgierskich partii mniejszościowych. Do roku 1938 ruchowi henleinowskiemu udało się zjednoczyć większość Niemców zamieszkujących Czechosłowację, w tym i tych zamieszkujących Słowację.

Bibliografia

- Cesar J., Černý B., 1962, *Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918–1938*, d. II, Praha.
- Hoensch J.K., 2001, *Slovensko a Hitlerova východná politika. Hlinkova slovenská ľudová strana medzi autonómiou a separatizmom 1938–1939*, Bratislava.
- Káňa O., Valenta J., 1961, *Wywrotowa polityka mniejszości niemieckiej w Czechosłowacji w latach 1918–1939*, „Biuletyn Śląskiego Instytutu Naukowego”, nr 27, Katowice.
- Kováč D., 1991, *Nemecko a nemecká menšina na Slovensku 1871–1945*, Bratislava.
- Kozeński J., 1989, *Czechosłowacka jesień 1938*, Poznań.
- Král V., 1964, *Die Deutschen in der Tschechoslowakei 1933–1947. Dokumentensammlung, Zusammengestellt, mit Vorwort und Anmerkungen versehen von Václav Král*, Praha.
- Orlof E., 1977, *Kwestia słowacka w polskiej polityce zagranicznej w latach 1938–1939*, Rzeszów.
- Szefer A., 1967, *Mniejszość niemiecka w Polsce i w Czechosłowacji*, Katowice–Kraków.
- Tomaszewski J., 1970, *Struktura narodowościowa Czechosłowacji (1918–1938)*, „Przegląd Historyczny”, t. LXI, Warszawa.
- Archiwum Akt Nowych (AAN), Zespół: Ministerstwo Spraw Zagranicznych (MSZ), sygn. 5476, k. 56. Łaciński do MSZ, 19 X 1937.
- AAN, MSZ, sygn. 5477, k. 27. Łaciński do Poselstwa RP w Pradze, 13 I 1938.

- Slovenský národný archív (SNA), Zespół: Krajinský úrad (KÚ), sygn. 137, k. 61. Notatka Urzędu Krajowego, 22 IV 1936.
- SNA, KÚ, sygn. 137, k. 24. Urząd Powiatowy w Priewidzy do Urzędu Krajowego, 27 VI 1937.
- SNA, KÚ, sygn. 197, k. 24. Urząd Powiatowy w Gelnicy do Urzędu Krajowego, 27 VI 1938.
- SNA, KÚ, sygn. 197, k. 57. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w Pradze do Urzędu Krajowego, 17 XII 1937.
- SNA, KÚ, sygn. 257, k. 37. Urząd Powiatowy w Turczańskim Świętym Marcinie do Urzędu Krajowego, 9 IV 1936.
- SNA, KÚ, sygn. 259, k. 221. Dyrekcja Policji w Bratysławie do Urzędu Krajowego, 20 VI 1937.
- SNA, KÚ, sygn. 259, k. 271. Urząd Powiatowy w Kieżmarku do Urzędu Krajowego, 8 VIII 1937.
- SNA, Zespół: Narodný súd (NS) – Karmasin, sygn. 120, k. 227. Sprawozdanie Franza Karmasina dla Konrada Henleina, 7 II 1936.
- SNA, NS-Karmasin, sygn. 119, k. 281. Relacja z obchodów dziesięciolecia KdP, 7 X 1937.